

FUCÛRUN NEHYİ VE MENŞELERİ

Muharriri : EMİLE DURKHEİM

(Mâba'd)

— 4 —

Egzogami : Son bir nazariye olarak, insanların, kandaşlar arasında izdivaca karşı hissettikleri insiyâkî bir nefret ile izah olunuyor. Ekseriyat tekrar ediliyor ki kan kandan nefret eder. Fakat böyle bir izah, izahı red demektir. Bir itikad veya bir âdeti anlatmak için bir sevk-i tabîiye müracaat etmek ve müracaat edilen sevk-i tabîiyi izah etmemek meseleyi hal değil sadece vaz' eder. Bu, «İnsanlar fucûr-i karâbeti men' ediyor. Çünkü şâyân-ı men' görülüyor», demekle beraberdir. Tarih dahilinde o kadar muhtelif ve hatta zıt sûretler altında görülmüş bu memnûiyet nasıl olur da umûmiyet üzere fitrat-ı beşeri teşkil eden ahvalden birine rab-tolunabilir? Burada ana cihetinden akrabalar arasında izdivacın, şurada daha ziyade kandaşlar beynindeki rabıtaların niçin men'-edildiğini, cemiyette bu memnûiyetin ilânihâye intişar ettiğini, halbuki bir diğerinde yalnız gayet yakın akrabalara inhisar ettiğini aynı sebep izah edemez. İbtidâî İbranilerde, kâdim Araplarda, Fenikelilerde, Yunanilerde, bazı Slav akvamında bu nefret niçin bir adamı babadan olan kızkardeşiyle izdivaçtan men'edemiyordu? Hatta birçok ahvalde bu sevk-i tabîi büsbütün ortadan kalkar. Medyalılarda, İranilerde baba ile kızlar arasında, erkek ve kızkardeşler arasında izdivaç pek sık vaki olurdu. Kurûn-i kadîmenin bütün müverrihleri, Herodot, Strabon, Kenter Corse, bu iki kavimde fucûrun umûmî bir âdet olduğunu söylemekte müttetikirler. Mısır'da ahaliden adamlar bile ekseriya hemşireleriyle izdivaç ederlerdi. İran'da da fucûr umûmî bir kaide halinde idi. Aynı âdete Kamboç'un yüksek sunûf ahalisinde de tesadüf ediliyor. Yunan

muharrirleri bu âdeti hemen hemen umûmiyet üzere bütün vahşî kavimlere isnad ediyorlar, Nihayet, yalnız egzogami ile meşgul olmak üzere şunu da söyleyelim : *Totemirem* gibi fevkalade içtimâî bir hâdiseye tabi olan bir his (egzogami) nasıl olur da ferдин fitrî, irsî bir kabiliyetine rabtolunabilir? Sevk-i tabiînin kökleri uzviyettedir. Nasıl olur da herhangi uzvî bir husûsiyet aynı toteme malik iki kişi arasında tenasülî münasebetler hususunda bir nefret husûle getirebilir?

Mademki totem bir ilahtır, totemirem de bir dindir. Egzogaminin sebeplerini ibtidâî cemiyetlerin dinî itikadlarında aramak daha doğru olmaz mı? Filhakika göstereceğiz ki, egzogami bütün ibtidâî dinlerin, hatta bir cihetten bütün dinlerin esasında bulunan daha umûmî bir din müessesesinin hususî halinden ibarettir. Bu dinî müessese de *haram* [*tabou*]dır.

Haram [*Tabou*]³⁴ diye ibadete müteallik bir takım memnûiyetlerin heyet-i umûmiyesine denilir ki bunlar fevka't-tab'îa bir mebde'î hâiz zannolunan bir şey veya bir eşya makûlesi ile aynı sıfatı hâiz olmayan veya aynı derecede hâiz olmayan diğer eşya arasında her türlü teması men'ederek sihrî bir sirayetin tehlikeli neticelerinin önünü alır. Bu fevka't-tab'îa mebde'î hâiz olan eşya, bunu hâiz olmayan ikinci nevi eşyaya nisbetle *mahrem* [*Taboué*]dur. Mesela ahaliden bir kimsenin gerek bir rahibe, gerek bir kabile reisine, gerek bir ayin aletine dokunması şiddetle memnûdur. Çünkü bu mümtaz sınıfta bir ilah, beşeriyetin kuvvetlerinden o kadar yüksek bir kuvvet meskundur ki âdî bir kimse ona temas ederse, ondan müthiş bir sadme alır ve böyle bir kudret kendi kudretlerinden o kadar fazladır ki temas vaki olunca kendi kuvvetleri muhakkak kırılır. Diğer taraftan temas vaki olunca bir kudretin kendisine de geçmesi kabil değildir. Zira ibtidâî itikadlara göre bir mevcudun sıfatı, büyük bir şiddeti hâiz olunca sirayet vasıtasıyla intişar eder.

Bu telakki bize ne kadar şâyân-ı hayret görülürse görülsün, vahşî nâzârında mahiyet-i eşya sirayet tarikiyle ilânihâye intişar ve tevessü'e müstaidir. Her geçtiğimiz yere kendimizden bir şey

³⁴ Tabu kelimesi Polinezya lisanından alınmıştır. Fakat ifade ettiği mefhum yeryüzünde umûmîdir. Burada (haram) kelimesiyle tercümesini münasip gördük. Haram burada sırf (tabu) kelimesinin ifade ettiği manada alınmalıdır.

bırakıyoruz. Ayağımızı bastığımız yer, elimizi koyduğumuz yer cevherimizden bir şey alır, hıfzeder ve bu, azalmadan intişar eder. *İlahî cevher* de diğerleri gibidir. Kendisine takarrüb eden her şeye sirayet eder. Hatta o sırf beşerî evsafın kabiliyet-i sirayetinden daha fazla bir sirayet kuvvetini hâizdir. Çünkü onun daha büyük bir kudret-i fiili vardır. Yalnız bu gibi kudretleri ihtiva edecek mümtaz zarflar lazımdır. Mahiyeti itibariyle böyle ulvî bir vazifeye hazırlanamamış âdî bir şeye çarparsa hakikî tahribat yaparlar. Pek zayıf bir zarf mazrufuyla harap olur. İşte bunun içindir ki avamdan bir kimse bir şeye yani ulûhiyetten bir zerreyi hâiz eşyaya dokunursa kendi kendini ölüme, türlü türlü ağırlara mahkum etmiş olur ki bunları, eline düştüğü ilah ergeç tatbik eder. Harama dokunmak memnûiyeti bundan ileri gelir. Bu memnûiyet bir takım cezalarla müeyyeddir ki mücrime bazen kendiliğinden bir nevi otomatik mekanizma ile, ilahın bizâtihi bir aksülameli ile, bazen de eşyanın cereyan-ı tabiisini tanzim etmek ve ona takaddüm etmek isteyen cemiyet tarafından tatbik olunur.

Bu memnûiyetler ile egzogami kanunu arasındaki münasebetler görülüyor. Egzogami de bir temasın memnûiyetinden ibarettir. Egzogaminin menettiği şey aynı klana mensup erkek ve kadınlar arasında cinsî takarrüblerdir. *Mukaddes* [*Sacré*], *lâmukaddes* [*profane*]ten ve lâmukaddes mukaddesten ne kadar şiddetle çekiniyor ve temastan ictinab ediyorsa, erkekle kadın aynı sûretle yekdiğerleriyle temastan ictinab edeceklerdir. Bu kaideye her nevi riayetsizlik bir hiss-i nefret uyandırır ki bu his mahiyet itibariyle bir haram [*Tabou*]a tecavüzün ifâz ettiği nefretten farklı değildir. Tıpkı şedîd haramlarda olduğu gibi bu memnûiyeti teyid eden ceza bazen cemiyetin suverî bir müdahalesinden fakat bazen de kendiliğinden, hal-i faaliyete bulunan kuvvetlerin tabii bir neticesiyle mücrimin başına düşer. Bilhassa bu son hâdise egzogaminin esasında bulunan hissiyatın dinî bir mahiyeti hâiz olduğunu isbat eder. Binaenaleyh egzogami, erkek veya kadınlardan birinin hâiz bulunduğu dinî bir sifata tabidir ki bu sıfat birini diğerine karşı şâyân-ı ictinab bir hale koyduğundan aralarında bir boşluk husûle getirir. Filhakika göreceğiz ki o zaman efkâr-ı âmme kadınlara infirâd ettirici bir kudret bahşediyor ve bu vasıta ile erkek nüfusu kadınlardan sırf tenasülî münasebetlerde değil, yevmî hayatın bütün teferuatında uzak bulunduruyor.

Bu garip tesir bilhassa bülûğun ilk alametleri zuhur ettiği zaman tecelli ediyor. Bu cemiyetlerdeki umûmî kaide hükmünce o esnalarda genç kız, semiyenin diğer âzâsıyla hatta diğerlerine yarayacak eşya ile münasebette bulunamayacak bir hale sokuluyor. Mümkün olduğu kadar sıkı sıkı infirad ettiriliyor. Diğer adamların bastığı toprağa basamıyor ve güneşin şuaları kendisine temas ettirilmiyor. Çünkü toprak ve güneş vasıtasıyla, kainatın diğer kısmıyla temasta bulunması kabil olur. Bu vahşî âdet en muhtelif kıtalarda, Asya'da, Afrika'da, Bahr-i Muhît adalarında pek az farklı bir sûrette mevcuttur. Lövanguz Habeşîlerinde genç kızlar hâl-i bülûğun ilk tezahüratında ayrı kulübelere kapatılır ve bedenlerinin çıplak bir kısmıyla toprağa dokunmaları men edilir. Zolo [Zoulou]-larda ve Cenûbî Afrika aşiretlerinde genç kız tarlada veya ormanda iken ilk defa olarak bülûğ alametleri görülürse, derhal ırmağa koşar, kamışlar arasına ve hiçbir kimse tarafından görülmeyecek bir sûrette saklanır ve güneşle temasta bulunmamak için başını bir bezle örter. Gece olunca evine avdet eder ve birkaç gün bir kulübeye kapanır. Yeni Zelanda'da bu iş için tahsis olunmuş bir bina vardır. Kapısında kuru ottan bir demet asılıdır. Bu demet oraya girmenin haram olduğuna alamettir. Toprakta üç kadem irtifa'ya kadar bambu ağacından mamûl bir taban yaparlar. Kızlar işte bunun üzerinde, toprakla temas etmeden yaşarlar. Bu mahbesler o kadar sıkı bir sûrette kapanmıştır ki ziyâ içeri giremez. Teneffüs edilebilecek bir parça hava ancak girebilir. Aynı teşkilata Borneo'da Ot-Danomlar'da tesadüf edilir. Anası babası bile bu zavallı mahbuslarla konuşamaz. İhtiyar bir esir kadın bunlara hizmet eder. Bu hapis ekseriya yedi sene devam eder. Bundan dolayı hareketsizlik neticesi olarak kızların inkişafı tavakkuf eder ve sıhhatleri mütezelzil olur. Yeni Gine'de, Seram'da, Vankover adasındaki yerli vahşîlerinde Tlinkitlerde, Hayda'larda vs. mevcuttur.

Makuzi (Macusis)lerde [İngiliz Guyanı] genç kız evin en yüksek bir noktasında bir salıncağa çıkarılır. İlk günleri salıncaktan yalnız geceleri iner ve sıkı bir perhize tabi olur. Bülûğun iğraza zail olmaya başlayınca, bilhassa kendisi için evin en karanlık bir köşesinde yapılmış bir daireye çekilir. Sahipleri yemeğini kendisi pişirebilir, fakat ateş ve kaplar sırf kendisine mahsus olmalıdır. Ancak on gün sonra serbestîye malik olunabilir. O zaman da kullan-

miş olduğu kap kacak kırılır ve parçaları kemâl-i ihtimam ile toprağa gömülür. Bu gibi ahvalde ipten salıncak istimali pek sık vakidir. Filhakika bu sûretle sema ile toprak arasında asılmak infirad için en iyi çaredir. Bu usûûl Rio de la Plata hindlilerinde, Bolivya ve Brezilya aşiretlerinde câridir. Rio de la Plata'da kızlar ölmüş gibi toprağa gömülür ve yalnız ağzı serbest bırakılır.

Bu âdet o kadar münteşir idi ve o kadar devamlıdır ki birçok cemiyetlerin avam itikadlarında elan izleri görülür. Frazer, Sibiryada, Yunanistan'da, Tirol'da bir çok avam ustûreleri bulmuştur ki hepsi aynı fikirden mülhemdir. Oralarda güneşe, genç kızlara karşı hususî bir zevk isnad olunur. Ebeveynleri bunları güneşin taarruzundan kurtarmak için kapalı tutarlar. Belki eski Danae hikayesi bu hatıralardan bir şeydir. Birkaç zaman sonra kızları güneşin şualarından vikaye için ittihaz edilen tedbirlere bu mananın verilmiş olması kolaylıkla anlaşılır. Fakat kadınların erkekleri kendilerinden uzaklaştıran bu fi'l-reddi hâiz olmaları yalnız büluğ zamanına münhasır değildir. Aynı hâdisе daha az şiddetle aynı tezahüratın her ay vukubulduğu zamanlarda da tekerrür eder. O zaman her yerde münasebat-ı cinsiye şiddetle memnû olur. Maori (Maoris)lerde bir erkek bu halde bir kadına dokunursa haram olur. Eğer onunla münasebette bulunur veya o kadın tarafından pişirilmiş yemekleri yerse haram [Tabou] daha da şiddetli olur. Bir Avustralyalı karısının hayız zamanında yatağına yattığını görünce hem onu öldürür, hem kendisi de dehşetten ölür. Kadın ayrı yaşamaya mecburdur. Kimse ile yemek yiyemez ve dokunduğu yemekleri kimse yiyemez. Erkekler kadınların yolda bıraktıkları izler üzerinden yürüyemezler. Kadınlar da erkeklerin bulunduğu yerlerde oturamazlar. Tesadüfi bir temasa mani olmak için hallerini ihbar edecek bir işareti hâiz olmalıdırlar. Bu neticeyi daha emin bir sûrette elde etmek için birkaç gün kapanırlar. Bazen köyden uzakta, ayrı kulübeler içinde, düşmanların taarruzundan maruz kalırlar. Zend Avesta'ya göre ayrı bir yerde, su ve ateşten uzakta yaşamalıdırlar. Ta ki onlarda mevcut kudret-i müthişе tağazziye yarayan hiçbir şeye geçmesin. Tlinkitlerde güneşten infirad için kadınlar burunlarını siyaha boyarlar. Bu âdet kavânîn-i Mûsâiyede bakidir. Musevî kadınlar yedi gün kimse ile temasta bulunmazlar. Dokundukları eşyaya

başka kimse dokunamaz. Münasebat-ı cinsiyeye gelince, şiddetle memnûdur. Ceza idamdır. Köylerimizde kadının hayız zamanı etrafına mühlik tesirler icrâ ettiği hakkındaki ebâtıl hep ondan ileri gelir.

Çocuk doğurma zamanında da aynı âdetler câridir. Eskimolarda doğuran kadın bazen iki ay evde kapalı kalmalıdır. İlk çıkışında hiç giymemiş olduğu libası giymelidir. Grönlandlılarda kadın açık havada yememelidir ve kullandığı kaplara kimse dokunmamalıdır. Şipeoelerde kadının yemek pişirdiği ocağı kimse kullanmaz. Yanlışlıkla bir lohusanın yemek yediği ocak üstünde pişmiş bir yemek yiyen gençler hissettikleri ağrılardan müteellim olarak tarlalarda dolaşırlar. Birçok aşiretlerde lohusalar uzak kulübelere giderler ve bir iki kadın onlara hizmet eder. Damaralarda erkek, zevcesini bile göremez. Levitik'e göre kadının infiradı, doğurduğu çocuğun erkek veya kız olduğuna göre kırk veya seksen gün devam eder. İlk yedi gün zarfında infirad, hayız zamanındaki kadar kat'î olur.

Bu kadar derece-i şiddet kazanan, o kadar ahval ve hâdisâtın ikaz ettiği ve her ay hiç olmazsa bir hafta devam eden dinî bir hiss-i dehşet tabiidir ki tesirini ilk zuhur ettiği devreler haricine tevsi ederek bütün hayata icrâ-yı tesir eder. Ahvale göre haftalarca, aylarca hatta bazen senelerce uzak tutulan bir mahluk nihayet bu hususî devreler haricinde de kendi sıfatından bir kısmını hâizdir. Filhakika bu cemiyetlerde erkek ve kadınların ayrılması zaman zaman değil, daimî bir şekil almıştır. Ahalinin her iki kısmı birbirinden ayrı yaşar.

Erkeklerde kadınların bir sofrada ve ne de yekdiğeri huzurunda yemek yememeleri umumî bir âdet hükmündedir. Erkek veya kadın yemeğini ayrı bir mahalde yer. Bir kadının evde erkeklerin yemeğine mahsus bir mahalle girmesi bazen ölüm cezasıyla tecziye olunur. Hatta kadınların gıdasıyla erkeklerin gıdası ayrı ayrı şeylerdir. Mesela Kornelerde erkekler erkek hayvanları, kadınlar ise dişi hayvanları yiyebilirler. Bunların meşguliyetleri de ayrıdır. Erkeklerle mahsus olan vezâif kadınlara ve kadınlarınki erkeklerle memnûdur. Mesela Nikaragua'nın bazı aşiretlerinde çarşıya ait işler kadınlara mahsustur. Bir erkek çarşıya girerse dayak yer. Diğer taraftan kadınlar da ineklere, kayıklara vs. dokunamaz. Aynı

süretle nev'emâ muhâzâ iki nevi hayat-ı diniye mevcuttur. Aleotiyenlerde kadınlara mahsus bir gece raksı vardır ki erkekler bundan matrûddur. Erkeklerle mahsus raksta kadınlar bulunamaz. Herve adalarında erkekler ve kadınlar hiçbir zaman raksta birlikte bulunamaz. Hayat-ı diniyenin bu iki cihetini daha iyi isbat eden bir şey de, evvelce mevcudiyetinden bahsetmiş olduğumuz iki totemdir. Zira totem ced olmakla beraber aynı zamanda zümrenin muhafız ilâhıdır. İbtidâî dinin merkezidir. Erkek ve kadınların ayrı totemleri vardır demek bunlardan her birinin ayrı dini olduğunu söylemektir. Diğer cihetlerden aynı hâdise o zamanlar erkeklerle kadın arasındaki ayrılığın ne kadar derin olduğunu gösterir. Filhakika malumdur ki bir *semye* (*klan*) kendi totemiyle teşhis olunur. Her fert kendini, hürmet ettiği totem mahlukuyla aynı cevherde farzeder. Binaenaleyh cinsî totemler mevcut olan yerde erkek ve kadın kendilerini ayrı cevherden ve ayrı iki menşeden farzederler. Hatta oldukça umumî bir an'anedir ki bu iki totem ekseriya yekdiğerinin rakibi ve düşmanıdır. Bu düşmanlık, ahalinin erkek ve kadın kısımları arasındaki nefret ve tezdân bir timsali değil midir?

Erkeklerle kadınların birbirinden ictinab etmesi yalnız resmî ve âyinî zamanlara münhasır değildir; hayat-ı rûz-i merrenin en âdî zamanlarında bile erkeklerle kadın arasında en ufak bir temasın şiddetle memnû olduğu da vakidir. Samuyedlerde, Ostiyaklarda erkekler kadınların kullanmış olduğu bir şeye dokunmamalıdır. Bilmeyerek bu memnûiyet hilafında hareket edenler tütsü ile temizlenmelidirler. Başka yerlerde, bir kadın kulübesine girmek erkek sıfat-ı mümtazesini kaybeder. Bazı aşiretlerde erkek çocuklar kızlarla oynayamaz. Kaliforniya, Melanizya, Yeni Kaledonya, Kore'de erkek ve kızkardeşler bülüğ yaşından itibaren birbiriyle konuşamazlar.

Tonga'da bir aşiret reisi büyük hemşiresine hürmet ibraz eder ve çadırına hiçbir zaman girmez. Seylan'da Tudalarda bir baba kızını bülüğundan sonra artık göremez. Burma'da Letalarda erkek ve kız çocuklar birbirlerine tesadüf ettikleri zaman görmemek için başlarını çevirirler. Tenimber adalarında bir genç bir kızın eline veya başına dokunamaz. Kızlar da erkeklerin saçına el süremez.

Kadınlarla erkeklerin hayatı o kadar ayrıdır ki bazı ahvalde her birinin ayrı bir lisanı vardır. Juaycuruslarda kadınların ken-

dilerine mahsus kelime ve tarz-ı ifadeleri vardır. Erkekler bunları istimal edemez. Surinam'da aynı hal câridir. Mikronezi adalarında erkekler kadınlarla konuşurken birçok kelimelerin istimali haram [tabou]dır. Japonya'da erkeklere ve kadınlara mahsus iki nevi elifba vardır. Karaippler'de iki nevi lugatçe vardır. Madagaskar'da da aynı şey mevcuttur.

Bütün bu âdetlerin netice-i lâzimesi olarak birçok aşiretlerde erkeklerle kadınlar ayrı meskenlerde ikamet eder. Moretluk adalarında her semiyede büyük bir ev vardır ki geceleri reis erkeklerle beraber orada yatar. Bu evin etrafında küçük kulübeler vardır. Kadınlar ve genç kızlar orada bulunurlar. Fakat bu erkekler ecnebî bir klana mensupturlar. Bir klana mensup erkek ve kadınlar sıkı bir sûrette ayrıdır. Aynı teşkilata Viti, Palavas, Amirote adalarında, Kaliforniya yerlilerinin bazılarında, Salomon, Markiz vs. adalarında tesadüf edilir. Bu adalarda erkeklere mahsus olan mahalle giren kadın idama mahkumdur.

— 5 —

Bu hâdiseler ezogami meselesinin şeklini değiştiriyor. Filhaka bedihîdir ki cinsî memnûiyetler mahiyet itibariyle yukarıda tafsil ettiğimiz âyini memnûiyetlerden farklı değildir ve aynı sûrette izah olunmalıdır. Birinciler ikincilerin bir nev'inden başka bir şey değildir. Aynı klana mensup erkekle kadını zevciyet münasebetlerinden meneden sebep, bunlar arasında her nevi münasebatı asgariye indiren sebepten başka bir şey değildir. Binaenaleyh bu sebebi izdivacî münasebetlerin filan veya falan evsafında bulamayız. Umûmiyet üzere kadın uzviyetine atfolunan mer'î sıfat bu mütekebil infirada sebebiyet vermiş olabilir.

Muhakkak olan bir vakıa vardır : Bütün bu memnûiyetler mecmuası, vahşinin hayız zamanına ve hayız kanına ait edindiği fikirlere sıkı bir sûrette merbuttur. Zira bütün bu haramlar yalnız buluş devrinde başlıyor ve ilk kan tezahüratı başladığı zaman şiddet-i memnûiyet hadd-i a'zamisini buluyor. Hatta biliyoruz ki bazı aşiretlerde hayız durduğu zaman bu memnûiyet de ortadan kalkar. Vaz'-i haml zamanında kesb-i kuvvet etmesi bu iddiamızı cerhetmez. Zira çocuk doğurmak da kan akmadan olmaz. Le-

vitik'in bu mevzua ait metinleri bile emrolunan infiradın sebebi bu mâyi'in mahiyetinde olduğunu tasrih ediyor. Aynı sûretle biliyoruz ki birçok ahvalde bu kan pek ağır bir sûrette haram olmuştur. Bu kanı gören adamlar kuvvetlerini kaybediyorlar veya harbe gayr-i kâdir oluyorlar. Kana böyle bir kudret nasıl atfolunmuş?

Kanın, pislîği hasebiyle böyle bir teneffüre sebep olduğu hakkındaki faraziyeyi uzun uzadıya münakaşa etmeyeceğiz. Şüphesiz birkaç zaman zarfında bu âdetler menşedeki manasını kaybettikten sonra bu sûretle izah olundu. Fakat şüphesiz bu âdetler sadece sıhhi bir düşünce neticesi teşekkül etmedi. Bu kanın esas itibariyle maddî evsafında müstesna bir tehlike olmadığı şöyle dursun, Avustralya ve Amerika habesîleri böyle bir temastan korkacak derecede değildirler. Onlar kadınların bulunduğu yere ayak basmamaları, kadın yanında yemek yememeleri veya aynı çatı altında yaşamamaları bu kandan nefret ettikleri için değildir. Bilhassa böyle bir sebep bu gibi memnûiyetlere itaat etmeyenler hakkında o kadar ağır cezalar verilmesini istilzam etmez. Bir adam pis bir madde ile temas ederek hastalığa maruz kaldı diye idam edilmez. Fakat bu izahı tamamen reddedecek bir şey, her türlü kanın aynı hissiyatı ikaz etmesidir. Her kan korku vermiş ve her türlü kanla teması men' için birçok haramlar ihdas olunmuştur. Bir takım Estonyalılar kana dokunmazlar ve sebep olarak da bu kanda fevka't-tabîa bir kudret, zihayatın ruhu bulunduğunu ve eğer kana yaklaşırlarsa, birçok ihtilâlata sebebiyet vereceğini ileri sürerler. Aynı sebepten dolayı da yere bir damla kan düşerse, evindeki bu esrarengiz kuvvet dokunduğu toprağı bulaştırır ve orasını mahrem bir yer haline koyar. Artık oraya kimse yanaşamaz. Bundan dolayı bir Avustralyalı ne zaman insan kanı dökerse toprağı bulaştırmamak için bin türlü tedbirler ittihaz eder. Alelade insanlara ait hususâtta bu âdet ortadan kalktığı halde bir kral veya bir klan reisinin kanı için elan bakidir. Kral kanının toprağı düşmemesi bir kaide-i umûmiye hükmündedir. Bazı kavimler hayvanlar için bile aynı tedbirlere müracaat ederler. Kan akması diye hayvan boğulur veya başına vurulur.

Fakat bilhassa memnû olan, kanı gıda olarak kullanmaktır. Çünkü bu halde kanla temas daha samimi ve daha kat'îdir. Bunun için de daha şiddetle memnûdur.

Şimalî Afrika yerlilerinden bazılarında hayvanların kanını yemek gayet fena bir harekettir. Avın kanı kurutulmak için aleve tutulur. Başka yerlerde kan hayvanın derisinin içine toplanır ve toprağa gömülür. Yahudilerde aynı hareket müthiş bir ceza ile tecziye olunur. Metin, sebep olarak kanın mebde-i hayatiyi muhtevi olduğunu söylüyor. Aynı itikad Romalılarda, Araplarda vs. da mevcut idi. Bazı cemiyetlerde şarabın men'i hususundaki kaidenin kan ile şarap arasındaki harici müşabehetten mütevellid olması muhtemeldir. Şarap üzümün kanı addedilmektedir. Ekseriye kurbanlarda şarap kanın yerine istimal edilmektedir.

Nihayet, klan âzâsından birinin kanı döküldüğü zaman hakikî bir tehlike-i umûmiyet teşkil eder. Zira bu sûretle korkunç bir kuvvet serbest kalmış oluyor ve etrafı tehdit ediyor. Bundan dolayı bu kuvvetin tahribatına mani olmak için muhtelif usûller istimal edilmektedir. "Kanı kan davet eder... Ölünün kanı intikam ister..." gibi tabirler mana-yı lugavisinde alınmalıdır. Çünkü kanın her damlasındaki mebde-i hayat etrafında bulunan şeylerce kendiliğinden muhrib bir tesir icrâ eder. Bundan sakınmak için yegane çare bu tesirata tahammül edecek, hariçten kefaretçi bir kurban aramaktır. Netice itibariyle kanın intikamını almak, kanın bizzat tevlid edeceği şiddetleri evvelden icrâ etmektedir. Çünkü kan kendi kendine terk edilirse, bu şiddetleri icrâ eder. Bunları evvelden yapmak bir cereyan veya istikamet vermektir.

Şimdi egzogaminin menşeleri daha iyi seçiliyor. Kan sûret-i umûmiyede haram [Tabou]dır ve kendisiyle münasebette bulunan her şeyi haram kılar. Temastan kaçınır ve zuhur ettiği yerlerde, az çok vâsi bir daire dahilinde etrafında bir boşluk açar. Halbuki kadın mütemadî bir sûrette kanlı tezahürata bir sahne teşkil ediyor. Binaenaleyh kanın ikaz ettiği hisler kadına matuf oluyor. Filhakika haram [tabou]ın ne kadar kolaylıkla intişar ettiği malumdur. Demek oluyor ki kadın da klanın diğer âzâsı için kronik bir sûrette haram teşkil ediyor. Kadının arkadaşlarıyla olan münasebetlerinde az çok meş'ûr endişe, dinî bir korku bulunmaması kabil değildir. Bunun içindir ki diğer adamların kadınla olan mü-

nasebatı hadd-i asgarîye indirilmiştir. Fakat tenasülî olan münasebetler diğerlerinden daha fazla bir şiddetle bertaraf edilmiştir. Çünkü evvelemirde münasebat-ı cinsiyeye daha samimidir ve erkekle kadının yekdiğerine karşı hissettiği teneffürle daha gayri- kabil-i te'lifdir. Bunları ayıran mânia o kadar sıkı bir sûrette yerleşmelerine müsait değildir. Sonra, doğrudan doğruya alakadar oldukları uzv-i beden tam bu ictinab edilen tezahüratın makarrını teşkil etmiş bulunuyor. Binaenaleyh kadının ilham ettiği tebâüd hissi bu hususî noktada en büyük şiddetini iktisab ediyor. İşte bunun içindir ki kadın uzviyetinin bütün aksamından her türlü münasebata şiddetle kapalı olan nokta bilhassa orasıdır³⁵. Egzogami ve bunu teyid eden ağır cezalar bundan ileri geliyor. Bu kanuna riayet etmeyen bir kimse tıpkı cânî vaziyetinde kalır. Kan ile temasta bulunmuştur ve kanın evsaf-ı müdhişesi ona geçmiştir. O hem kendisi için hem de başkaları için bir tehlike teşkil eder. Harama tecavüz etmiştir. Fakat kana isnad olunan sihrî evsaf egzogamiyi izah etmekle beraber acaba bu sıfatlar kana nereden geliyor? İbtidâî cemiyetleri kana bu kadar garip evsaf isnad etmeye sevkeden âmil nedir? Bu sorunun cevabı egzogaminin tabi olduğu bütün dinî mecmuanın istinad ettiği mebdede' de yani totemizmde mevcuttur.

Evvelce dedik ki, totem klanının ceddidir ve bu ced bir nev-i hayvanî veya nebatî değildir. Suret-i husûsiyede filan fert, muayyen filan kurt, filan karga vs.'dir. Binaenaleyh klanın bütün âzâları bu yegâne mahluktan sâdır oldukları için, onun aynı cevherden mamüldür. Bu cevherî ayniyet tahayyül edebileceğimizden daha tam ve lugavî bir manada alınmıştır. Filvaki vahşî nâzârında bir uzviyetten kopan parçalar maddî tefrikan rağmen yine o uzviyetin aksamına teşkil ederler. Mevcudiyetinden hiç şüphe edilmeyen uzaktan tesir sayesinde, kesilmiş bir uzvun, evvelce mensup olduğu bedeninin hayatını yaşadığını zannederler. Birinin başına gelen her şey diğeri de hiss olunur. Çünkü canlı madde inkisam etmekle beraber vahdetini yine muhafâzâ eder. Parçalardan herbirinde mev-

35 Aza-yı tenasüle ait iffetin avretin menşeleri acaba bunda değil midir? Bu aza-yı bedeninin oradan çıkacak tehlikeli mevaddın etrafa intişarını menetmek için erkenden örtülmüş olması mehtemeldir. Tesettür ekseriya sihrî bir tesirin önünü almak için bir vasıtaadır. Bu âdet teessüs ettikten sonra tahavvül ederek baki kalmıştır. Esasen biz bir faraziye vaz' ediyoruz ki bunun tahkiki lazımdır.

cuttur. Çünkü aksam üzerine icrâ-yı tesir edilirse, tıpkı küll üzerine icrâ-yı tesir ediliyormuş gibi bir netice elde edilir. Bir adamın bütün hayat kuvvetleri bedeninin her kısmında mevcuttur. Çünkü bu aksamadan birini elde eden ve tahrip eden büyücü veya sihirbazın (mesela saçları veya tırnakları) o adamın ölümünü de elde edebileceği zannolunur. Bu, bir nevi büyüünün esasıdır. Totem olan mahluka nisbetle her fertte böyledir. Totem, ahlakını halk için inkisam etmiştir. Fakat aksamdan her birinde tamamen mevcuttur ve bütün kısım ve tâlî kısımlarda da ilânihaye aynen mevcut kalır. Binaenaleyh klan âzâsının kendilerini aynı et ve kemik farzetmeleri, aynı kan addetmeleri bitamâmihâ doğrudur. Bu et ve kan da mensup oldukları esatîri mahlukun etidir. Bu telkinler bize ne kadar garip gelirse gelsin, şey'î bir esası hâizdirler. Zira klana has bir vahdeti maddî sûreti tahtında ifade ediyorlar. Klan öyle mütecanis ve toplu bir kitledir ki orada farklı, muhtelif hiçbir kısım yoktur. Orada her fert umûmun hayatını yaşar. Her fert herkese benzer. Böyle bir zümre mübhem bir sûrette hissettiği bu zayıf teferrüdü tasavvur etmek için âzâsının bir ve aynı mebdein mündemic şahsiyetleri aynı şe'niyetin muhtelif cihetleri, müteaddid bedende bir ruh olarak tahayyül eder.

Bilhassa bir âdet, o zaman bu hemcehverliğe atfedilen ehemmiyeti bedâhet derecesinde isbat eder ve aynı zamanda bu müşterek cevherin ne olduğunu gösterir. Klanın fizyolojik vahdeti -evvelce de söylediğimiz vechile- mutlak değildir. Klan öyle bir cemiyettir ki bu sûretle totem olan mahluktur ve klan içinde doğmuştur. Bu her fertte mündemicdir ve kanda mütecellîdir. O da bizzat kandır. Fakat bu totem ced olmakla beraber bir ilahtır. Ezel-den beri zümrenin muhafızı olan bu ilahe hakikî bir mabuddur. Klana has olan dinin merkezidir. Gerek fertlerin ve gerek cemiyetin mukadderatı ona tabidir. Binaenaleyh her ferdi uzviyette bir ilah vardır (Zira her fert tamamen mevcuttur. Küll eczasından her birinde küll halinde yine mevcuttur) ve bu ilah kandadır. Demek ki kan ilahî bir şeydir. Kan akdığı zaman etrafa yayılan ilahtır. Diğer taraftan biliyoruz ki haram, ilahî olan her şeye konulan bir alamettir. Binaenaleyh kanın ve kana ait olan her şeyin de haram olmasını yani avam ile münasebetten ve ortada dolaşmaktan menedilmesi tabiidir. Bütün totemli cemiyetlerde kaide-i umûmiye-

dir ki totem olan mahlukun cinsine mensup hayvan veya nebati kimse yiyemez. Hatta buna kimse dokunamaz. Bazen ismini bile zikretmek memnûdur. Medamki kan ile totem arasında o kadar sıkı münasebetler vardır, kanın da aynı memnûyetlere tabi olmasında br fevkaladelik yoktur. İşte bunun bu kanı demek, ona dokunmak memnûdur. Aynı sebepten dolayı kanlanmış toprak da haram olur. Kanın ilham ettiği dinî hürmet her türlü temas fikrini meneder ve mademki kadın hemen hemen ömrünün bir kısmını kan içinde geçiriyor, aynı his kadına kadar geçer ve kendi izini bırakarak onu da tecrid eder.

Fer'i bir sebep kadının bu sıfat-ı diniyesini ve bundan mütevellid infiradı daha ziyade takviyeye yardım etmiştir. İbtidâî klanlarda zürriyet teselsülü sırf ana tarafından olurdu. Çocuklar annelerinin totemini tevarüs ederlerdi. Zümrenin vahdetini teşkil eden bu kan kadınlar ve sırf kadınlar vasıtasıyla intişar ediyordu. Bu nokta-i nâzârdan erkeğin vaziyeti, bilahere Roma hukukunun kadına verdiği vaziyetin hemen hemen aynı idi. Erkeğin mensup olduğu klan kendisinde tevakkuf ederdi. O halde mademki totemin bekasına hizmet eden yalnız kadınlardı, kadının kanı, cevher-i ilahî ile insaninkinden daha sıkı hâiz-i rabita görünüyordu. Binaenaleyh bu sûretle daha yüksek bir dinî kıymet iktisab etmesi ve bu kıymetin bizzat kadına da sirayet ederek onu mütemâdiyen ayırmış olması muhtemeldir.

Şimdi tenasülî memnûyetlerin sırf aynı klan âzâsına ait olması izah olunabilir. Filvaki totem yalnız müminleri için mukaddestir, yalnız kendilerini totemden gelme farzeden ve o totemin alametlerini hâiz olanlar bu toteme hürmete mecburdurlar. Fakat ecnebî bir totemin ilahî hiçbir sıfatı yoktur. Tavşan klanına mensup bir adam tavşan eti yemekten ictinab etmelidir ve hatta bu hayvanın haricî şekline benzeyen her şeyden uzak durmalıdır. Fakat komşu klanların taabbüd ettikleri hayvanlara karşı hiçbir mecburiyeti yoktur. O hayvanlarda hiçbir ulûhiyet görmez. Çünkü onlar kendisinin cediti değildir. Onlardan hiçbir şey ümit etmediği gibi hiçbir korku da hissetmez. Onların daire-i tesiri haricindedir. O halde eğer egzogami, isbat etmek istediğimiz vechile totemizmin esasında bulunan itikadlara merbut ise, onu da klan dahilinde mahdud olması tabiidir.

Şüphesiz zaman ile bilhassa bu memnûiyetlerin ilk esbabı şuurlar tarafından artık hissedilmemeye başlandığı zaman sade klan dahilindeki kadınların ilham ettiği his kısmen taammüm ederek bir dereceye kadar, ecnebî kadınlara kadar intişar etti. Bütün kadınların aybaşı tezahüratı hepsinde mahsus bir sûrette bir olduğundan, bir kısmı bu derecede korkunç olunca, tabii diğer kısım kadınlar lakayt ve zararsız addedilemezdi. Bunun içindir ki klan kadınlarına ait memnûiyetlerin birçoğu ecnebî kadınlara da geçti ve umûmiyet üzere kadın, klanı her ne olursa olsun bir takım haramlara memnû oldu. Bu ibtidâî şuurlar ruhî nakiller için gayet müsait bir saha olduğundan bu tevessü pek kolaylıkla vukubuldu. Heyecan hâdiseleri bir şeyden diğerine ânî bir sûrette intikal eder. Birinci ile ikinci arasında en ufak bir müşabehet hatta bir komşuluk bulunması kafidir. Fakat bu temessül egzogaminin esasında bulunan itikadların tâlî bir teşa'übü olduğundan kısmî kaldılar. Erkek ile kadın arasındaki ayrılık yalnız bir klan dahilinde tam bir şekilde oldu. Bilhassa münasebat-ı cinsiyenin memnûiyeti yalnız bu ahvalde vukû'a geldi.

Hayız kanının muhafız ulûhiyetlerden ziyade bedhah kudretlerle münasebette bulunduğu ve ibtidâî insanların kadınlardan uzaklaşmasına bizzat sebep addettiği şey, kadının mukaddes bir mahluk olması değil, mülevves bir şey olduğu makam-ı itirazda dermeyan edilebilir. Fakat insanların işledikleri a'mâli anlamak için tahayyül ettiklerinin âmiyane izahatı olduğu gibi kabulden imtina etmelidir. Bu a'mâlin hakikî sebeplerini onlar göremiyorlar. Bu nazariyelerin nasıl inşa edildikleri malumdur. Bu nazariyelerin tam ve şey'i olması değil, ameliyatı ihkâk etmesi matlubdur. Halbuki bir manzume-i harekata muhtelif sebeplerle bir mana verilebilir. Vahşî, totemine karşı taabbüdünü anlayabilmek için bunu kendi klanına ced addettiği zaman hiç kimse bu ecdadın hakikatine inanmıyor. Aynı insanlar kadını kendilerinden ayıran infiradı izah için filan veya falan kudret-i sihriye ile techiz ettiği zaman da yine inanlamıyor. Bu hususta iki türlü izah kabul edilebilir :

Kadını ya tehlikeli bir sihirbaz veya bir rahibezad addetmek lazım geliyordu. Kadının hayat-ı umûmiyedeki aşağı mevkiî ikinci faraziyeyi kabul etmemize manidir. Demek oluyor ki ilk nazariyeyi

kabul etmek zaruri görüldü. Bundan ma'adâ bir takım kavimler daha vardır ki bu memnûiyetlerin sebebi kendilerine sorulduğu zaman, bilmedikleri fakat bunların eskiden beri riayet edilen bir an'ane olduğu cevabını veriyorlar. Esasen totem dinine ait her şey, zaman tesiriyle böyle bir nisyana uğruyor. Filan veya falan hayvanın etini yemek neden memnû olduğu artık unutulduğu zaman bu hayvanın mülevves olduğu tahayyül ediliyor. Sırf hürmet-i dîniye sâikasıyla temastan ictinab edilen bazı mahlukat yavaş yavaş mülevves görünmeye başladı ve mevcut ibâdat birincide olduğu gibi ikinci tarz-ı telakkiye de tatbik ettiler.

Demek oluyor ki hayız kanına ait memnûiyetlerin hakikî sebebi neden ibaret bulunduğunu bilmek istersek bu memnûiyetleri oldukları gibi ve elan yaşadıklarını anlaşılır bir hale koymak için yoktan icad olunan izahlardan tecrid ederek müşahede etmeliyiz. Bu memnûiyetler bu sûretle nâzâr-ı dikkate alınırca, görülür ki kan her hangi bir nefret ilka etmek şöyle dursun, pek zahiri bir sûrette mümtaz ve hakikaten ilahî mahluklara ait diğer âdetlerden kat'iyen gayr-i kabil-i tefrik görülüyor. Bülûğa eren genç kızı toprağa ve güneşin şualarına temastan meneden bu kaide aynen krallara, muhterem rahiplere de taalluk ediyor. Japonya'da Mikado ayaklarıyla toprağa dokunamaz. Aksi takdirde tenezzül-i sınıfa uğrar. Aynı sûretle güneşin şuâtı kendisine kadar gelemeyeceği gibi, hava, başına da temas etmemlidir. Kolombiya da Bogota veliahdı onaltı yaşına kadar güneşin hiç girmedeği karanlık bir odada kalmaya mecburdur. Peru'da İnka'ya namzed olan prens bir ay güneş yüzü görmeden oruç tutmaya mecbur idi. Güneşi görmek memnûiyeti Tahiti kraliçesine ve evvelleri İran kralına da tatbik olunuyordu. Aynı sûretle bütün Polinezya adalarında reisler ve asiller tıpkı hayız zamanında bulunan kadınlar gibi ayrı yerde yemeye, hususî bir ateş üzerinde pişirilmiş yemeklerde tagaddîye vs. mecburdurlar. Halbuki bu haramların sebebi tabîî bir levsin ilham ettiği nefret ve istikrah hissi olamaz. Binaenaleyh kadına ait haramlara da böyle bir menşe isnadı doğru olamaz.

Esasen aybaşı kanı ekseriya müfid mualece makamında birçok hastalıklara karşı kullanılıyordu. Strack bu âdetin gayet umumî ve elan mevcut olduğunu isbat etmiştir. Bu âdete Arabistan'da, Cermanya'da, İtalya'da tesadüf edilmekte ve kurûn-i vüstâda

pek muteber bulunmakta idi. Vaz'-i haml zamanında akan kan da istimal ediliyordu. Bülûğ zamanı zuhur eden ilk kan gayet şedid haramlara sebebiyet verdiği gibi gayet müstesna tedavi hassalarını hâiz addediliyordu. Demek oluyor ki bu kavimler farkına varmadan bu kanlarda mülevves ve reculiyete münâfî bir menba-ı seyelandan başka bir şey görüyorlardı.

Ulûhiyetin bu nevi memnûiyetler mecmuasını tevlid etmesindeki esbaba gelince -ki bunları hürmetten ziyade istikraha atfetmeye meyyal bulunuyoruz- bunlar iki nevidir : Bir takımını bütün beşeriyette müşterektir. Bazıları yalnız ibtidâî kavimlerde mevcuttur. Evvelemirde, müstesna bir hürmet ilham eden her şey, teması fena olan eşya ve mahlukat gibi ahaliyi kendinden uzaklaştırır. Çünkü hürmette korku da vardır. Hürmet edilen mevcutta bizzat, ilham ettiği hürmetleri muhafâzâ edebilmek için, kendi sıfatıyla mütetabık kalarak uzakta durmalıdır. Diğer mevcudata karışır, kendi mahiyetini diğerlerine nakledeceği gibi o da diğerlerinin sıfat ve mahiyetine iştirak eder. Bu sûretle ve hürmet hisleri arasında şuura nisbetle ne kadar fark olursa olsun, ikisi de aynı haricî sıfatlarla temyiz olunurlar. Hariçten bakılınca birbirinden güçlkle tefrik edilebilirler. Fakat ibtidâî kavimlerde ulûhiyet mefhumunun hâiz olduğu mübhemiyetinden dolayı bunların tefriki daha güçtür. Schmidt'in gösterdiği gibi, ilahlar korkunç ve kör kuvvetlerdir. Onlar ahlakî hiçbir taahhüde merbut değildir. Ahvâle veya şahşî heveslerine göre bazen hayırhah veya bedhah olurlar. Görülüyor ki ilahlara ancak büyük tedbirlerle yaklaşabiliyorlar. Onlarla bilâtehlike münasebete girmek için türlü türlü vasıtalara müracaat lazımdır. Nefret olunan mahluklar gibi ilahlardan ictinab kaide-i umûmuyedir. Haram [tabou] da bu ictinabın müteşekkil ve bir müessese haline i'lâ edilmiş şeklinden başka bir şey değildir.

— 6 —

Egzogami (Hariçten tezevvüc kanunu)nin menşeleri bundan ibarettir :

(Mâbadı var)

Mütercimi : N. S.

*
**